

קבלת שכר לשם שמים

יבאר עומק מאחז"ל ש'מתוך שלא לשמה בא לשמה', שגם מי שמקיים תומ"צ לשם קבלת שכר, הנה בה"תוך" והפנימיות שלו הרי הוא מתכוון "לשמה", וגם רצונו לקבל שכר הרי בפנימיות הוא רק כדי שבזה יתרבה כבוד שמים, ועפ"ז יבאר היטב מדוע הבטיח הקב"ה לאברהם "שכרך הרבה מאוד", אף שעבודתו היתה לשמה

א.

דאגתו של אברהם אבינו שמא לא יקבל שכר אינה בסתירה לכך שעבד את ה' עבודה תמה לשם שמים!

עה"פ בפרשתנו (טו, א) "אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד" מפרש רש"י (ראה גם תרגום יונתן בן עוזיאל, תרגום ירושלמי וב"ר עה"פ), שיראתו של אברהם אבינו הייתה כיון "ש"נעשה לו נס זה שהרג את המלכים כו' שמא קיבלתי שכר על כל צדקותי", וע"ז ענהו הקב"ה "אל תירא אברם – מה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד".

והדברים מתמיהים, שהרי זה פשוט שאברהם אבינו ה' עובד את הקב"ה עבודה תמה לשם שמים, והיאך ייתכן לומר שהי' לו חשש שמא לא יקבל שכר, וכי הייתה עבודתו על מנת לקבל שכר?

ובפרט לפי דברי הרמב"ם הידועים (הלכות תשובה פ"ב ה"ג), שכשמדבר במעלת העובד את ה' מאהבה כותב "שעוסק בתורה ובמצוות... לא מפני דבר בעולם... ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת", ומסיים דבריו אשר "זו היא מעלה גדולה מאוד... והיא מעלת אברהם

אבינו . . . שלא עבד אלא מאהבה".

שמדבריו למדנו שמדרגת עבודת ה' לשמה היא מדרגת עבודת אברהם אבינו, ולכן כל העובד מאהבה שלא על מנת לקבל פרס יש בידו "מעלתו של אברהם אבינו", ולפי זה מתחזק הקושי דלעיל, דאיך ייתכן שדוקא אברהם אבינו יחשוש שמא לא יקבל שכר על עבודתו, ועד שהוצרך הקב"ה לומר לו שלא יירא כיון ששכרו הרבה מאוד.

ב.

והי' ניתן לבאר בזה, אשר אברהם אבינו לא חשש מעצם הדבר שלא יקבל שכר, כ"א שחשש ממה שמלמדת ומסמלת אי קבלת השכר על עבודתו.

דזה ברור שעבודת אברהם אבינו הייתה לשם שמים, ולא על מנת לקבל שכר כלל (ואפי' לא עוה"ב, שגם זה נכלל בעבודה שלא לשמה (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"א וה"ד)). אך כשהתעורר הספק שמא לא יקבל שכר על עבודתו, ראה בזה אברהם סימן והוכחה שהי' איזה חסרון בעבודתו, ולא הייתה עבודה שלימה, שלכך לא יינתן לו השכר. ועל זה הי' אברהם אבינו דואג, שלא חשש מהעדר השכר כמו מזה שכשאינן מקבלים שכר יש בזה סימן שהעבודה אינה עבודה תמה.

אך תירוץ זה דחוק הוא ביותר, שהרי באם זה הי' חששו של אברהם אבינו, הי' הקב"ה צריך לומר לו שלא יחשוש כיון שעבודתו עבודה שלימה היא, דכיון שלא העדר השכר הטריד את אברהם, כ"א האפשרות שעבודתו לא הייתה בשלמות, מה טעם א"כ להשיב לו ששכרו הרבה.

ומכך שהקב"ה אמר לו שלא יירא כיון ש"שכרך הרבה מאוד", ולא זכר כלל את העבודה אם הייתה בשלמות אם לאו, משמע שחששו של אברהם אבינו הי' אכן מכך שלא יקבל שכר על עבודתו, ועל זה ענה לו הקב"ה ששכרו הרבה מאוד, והדברים צריכים יישוב.

* * *

ג.

גם העוסק שלא לשמה בפנימיותו הוא רוצה לקיים התומ"צ לשמה

וקודם שנבאר השאלה דלעיל, יש להקדים תחילה ביאור ע"ד החסידות בענין העבודה שלא לשמה, והוא אהא דאיתא בגמ' (פסחים נ, ב) "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות ואע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

דהנה זה פשוט שגם לולי דברי הגמ' הללו ידענו שיקיים מצוות אפי' שלא לשמה, כיון ש"המעשה הוא העיקר" (אבות פ"א מ"ז), וגם אם לא הייתה לו הכוונה הראוי' הרי עכ"פ המעשה בידו, וכלשון כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (הלכות תלמוד תורה פ"ד ס"ג בקו"א) "שהמצוה נעשית כתקנה . . . אלא שמחשבתו אינה לשם מצוה".

והנתחדש בדברי הגמ' הוא שהקיום והעשי' של המצוה באופן ד"שלא לשמה" יביאו ויגרמו לכך

לקראת שבת

יג

שבעתיך יקיים התומ"צ "לשמה", שזהו הפירוש בדברי הגמ' ע"ד הפשט.

אך יש לפרש בזה ע"ד הפנימיות, אשר הכוונה בדברי הגמרא "מתוך שלא לשמה יבוא לשמה" אינה (רק) שבעתיך יבוא הקיום "לשמה", כ"א שכבר עתה, בה בשעה שמקיים הוא את המצווה "שלא לשמה", הנה ה"תוך" והפנימיות של מעשה המצווה שמקיים הוא "לשמה", דהן אמת שכוונת האדם אינה לשם שמים, ומקיים הוא את המצווה לשם הכבוד או השכר שיקבל בעבור המצווה, אך בפנימיות יש כאן קיום "לשמה".

כוונת הדברים תובן ע"פ דבר נפלא שמצינו בפסק הרמב"ם בסיום פ"ב מהל' גירושין (ספ"ב), וז"ל:

"מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר".

ובטעם כשרותו של גט זה, אף שברור שהסכמתו לגרש באה מכך שבי"ד היכוהו וכפוהו לומר שרוצה, הוא כפי שממשיך הרמב"ם:

"שאינו אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו".

ויסוד גדול למדים מדברי הרמב"ם הללו, והוא, אשר כל איש מישראל רצונו האמיתי הוא לקיים כל התורה והמצוות ולעבוד את השי"ת. וגם אם נראה שאין לו רצון לקיים המצוות, אין זה אלא ענין חיצוני, מחמת שיצרו הוא שאנסו, והאמת היא שבאותה שעה ממש שמרגיש שאין רצונו לקיים המצוות, הנה בפנימיות לבבו רוצה הוא לקיים רצון הבורא ית'.

וזהו הטעם אשר אף שהלכה היא שהגט צריך להינתן מרצונו של הבעל, הנה כשהכפי' ליתן את הגט היא ע"פ בי"ד, ש"מכין אותו עד שיאמר רוצה אני", הנה הכפי' מועלת, כיון שלפי האמת אין זו כפי' נגד רצונו, כ"א שהכפי' מגלה את הרצון הפנימי שישנו אצלו בכל עת לקיים רצון ה'.

ומובן שכשם שהוא באדם שאין רצונו לקיים המצווה יודעים אנו שבסתר לבבו חפץ הוא בקיום כל התורה והמצוות, הנה כ"ה בנדוד, שהאדם מקיים את מצוות ה', אלא שמקיימם "שלא לשמה", שכוונתו אינה רצוי', הנה ברור הדבר שבפנימיות (ב"תוך") נפשו יש לו רצון לקיים מצוות ה', וזה שמקיים המצוות "שלא לשמה" זהו רק החיצוניות שלו.

וזהו "מתוך שלא לשמה בא לשמה", היינו שה"תוך" והפנימיות של האדם גם בעת שעושה המצווה "שלא לשמה", הוא באמת "לשמה", שיש לו הכוונה והרצון הפנימי לקיים רצון ה'.

ד.

גם הרצון לקבלת שכר הנה בפנימיותו הוא רצון לשמה, שיתרבה כבוד שמים

והנתבאר עד עתה הוא לגבי האדם המקיים את המצווה, שבפנימיותו יש לו כוונה "לשמה", אך הכוונה החיצונית לשמה הוא מתכוון (שיקבל שכר או כבוד וכיו"ב), זה נשאר "שלא לשמה".

אך באמת יתירה מזו יש לבאר, די"ל שפירוש פנימי זה בהענין ד"מתוך שלא לשמה", הוא לא רק בנוגע לכוונתו של האדם המקיים (שכוונתו הפנימית היא לשמה, כיון שרוצה לקיים רצון ה'), כ"א שהוא גם בנוגע לה"שלא לשמה" גופי', לשכר המצוה שאליו כוונתו (של האדם המקיים "שלא לשמה"), שה"תוך" והפנימיות של השכר יש בו הענין דלשמה.

ביאור הדברים:

כשאדם מקיים איזה מצוה "שלא לשמה", שכוונתו בקיום המצווה היא עבור השכר או הכבוד שיקבל עבור המצוה, הנה בשכר זה שיקבל עבור המצוה ישנם ב' ענינים – החיצוני ("שלא לשמה") והפנימיות ("לשמה").

דזה שהתורה והמצוות מביאים עמהם שכר, הן שכר שמקבלים מלמעלה על קיום המצוה באופן של סגולה, והן שכר הבא כתוצאה טבעית מכך שמקיים תומ"צ (כגון כבוד וגדולה שנותנים לו), יש בזה גם טעם וכוונה פנימית, שעיי"ז שהמקיימים תומ"צ מקבלים שכר על עמלם, זה גורם קידוש שם שמים בעולם, שידעו כל באי תבל אשר הטוב האמיתי נמצא אצל עובדי ה', ואדם הקרוב אל השי"ת ומקיים רצונו ומצוותיו מקבל על זה שכר גדול, ועיי"ז יתרבה ויתגדל כבוד שמים ביותר.

ונמצא א"כ, שבשעה שמקיים אדם מצוה לשם קבלת שכר וכבוד וכיו"ב, יש בזה גופא ב' ענינים, חיצוני ופנימי. דהענין החיצוני שבזה הוא – כוונת האדם, שהוא רוצה שיהי' לו כבוד וגדולה ועושר וכיו"ב, שעל מנת כן הוא מקיים המצוה. אך יש בזה ענין פנימי, והוא מה שעל ידי שיקבל השכר על קיום המצוה יתגדל בזה כבוד שמים, ויוקבע בלב כל שהמקיימים רצון הבורא ית' נשכרים הם בשכר רב.

וזהו עומק הענין שכשמקיימים התורה והמצוות שלא לשמה יש בזה בפנימיות ענין של לשמה (ה"תוך" ד"שלא לשמה" הוא "לשמה"). דנוסף על הנת' לעיל, שהאדם המקיים בפנימיות נפשו חפץ הוא לקיים רצון ה' (עבודה לשמה), ועבודתו לשם קבלת השכר היא רק החיצונית שלו, הנה גם בנוגע לשכר עצמו שיינתן לו בעבור קיום המצוה, הנה הכוונה האמיתית של נתינת השכר היא על מנת להרבות בכבוד שמים.

ובאמת שגם לגבי האדם ישנה כוונה זו בפנימיות נפשו, דאף שהוא נדמה לו שהטעם שמשותק וחסר חפץ לקבל השכר והכבוד הוא בעבור עצמו, שיתרבה עושרו ויתגדל כבודו, הנה האמת היא שבפנימיות נפשו משותק הוא לקבל השכר בכדי שיתקדש שם שמים.

לקראת שבת

טו

וענין זה הוא ע"ד הידוע בשם הבעש"ט הק' (כתר שם טוב סי' קצד) על הפסוק (תהלים קז, ה) "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף", שהרעב והצמא הגשמיים של הגוף לאכול ולשתות, הנה אף שנדמה שהוא רק ענין גופני, דלפי שהגוף חפץ בקיום עצמו לכך נמשך הוא לאכול ולשתות, ויש בו צמא ורעבון, הנה האמת היא שבכל ענין גשמי ישנם ניצוצות קדושה הנמצאים במאכלים ובמשקים, שהאדם באכילתו ושתיתו לשם שמים הרי הוא מברר את הניצוץ שבמאכל או בשתי', וכיון שהנשמה משתוקקת וחפצה בבירור אותו הניצוץ זה גורם לו לגוף שיהי' רעב וצמא לאותו מאכל או משקה.

ועד"ז הוא בנדר"ד, שבשכר מצוה ישנם ב' ענינים – מה שהגוף חפץ בהשכר זה החיצוניות ("שלא לשמה") ומה שהנשמה רוצה ומשתוקקת שיתגדל ויתקדש שם שמים על ידי שיתפרסם בעולם שהטוב האמיתי ניתן הוא לעובדי ה' ("לשמה").

והנה, אצל המקיים התומ"צ שלא לשמה אין ענין זה בא בגילוי, דאף שכן הוא רצון הנשמה, הנה בגילוי נרגש אצל האדם ה"שלא לשמה", מה שהוא חפץ לקבל כבוד ועושר כשכר על עבודתו.

אך אצל האדם העובד את ה' עבודה "לשמה", שאין נוגע לו הענינים הגשמיים וכבודו שלו כלל, שהרי הכוונה בכך שהוא עובד "לשמה" היא שאין לו כל רצון וכוונה בקיימו התורה והמצוות מלבד מה שחפץ הוא לעשות רצון בוראו, ושתתמלא כוונת הבורא ית'.

ולכן אצל אדם כזה קבלת השכר על המצוה הוא חלק מעבודתו את ה' במצוה זו, דכשם שהוא מקיים את המצוה מחמת שכן הוא רצון ה', כך גם מקבל את השכר על המצוה מפני שידוע שע"ז יתגדל ויתקדש שם שמים, ואין נוגע לו כלל מה שהוא מקבל כבוד ושכר ע"ז, כיון שהוא אינו מרגיש את הכבוד הזה ואינו חפץ בו, וכל עניינו הוא רק שעל ידי זה יתקדש שם שמים.

* * *

ה.

כוונת אברהם בקבלת שכר הייתה כדי שיתרבה כבוד שמים

ובזה יתבאר מה שהוקשה לעיל אודות כך שהוצרך הקב"ה לומר לאברהם אבינו "אל תירא אברם... שכרך הרבה מאוד", שהיאך יתאים זה עם היות אברהם אבינו עובד ה' מאהבה, עבודה לשמה ללא כל פניות.

וע"פ הנ"ל יתבאר זה היטב, שזה פשוט שדאגת אברהם אבינו שמא לא יזכה בשכר על עבודתו לא הייתה מחמת שהשכר על העבודה תפס מקום אצלו, כ"א להיפך, גם קבלת השכר הייתה אצלו חלק מעבודת הבורא, דרצונו לקבל את השכר הי' לא על מנת שהוא יקבל שכר ושיכבדו אותו, כ"א שיתקדש שם שמים בעולם, שיתפרסם לכל שהעובד את השי"ת ומקיים מצוותיו מקבל עושר וכבוד.

וא"כ מובן שגם במה שאמר לו הקב"ה "שכר הרבה מאוד", לא הייתה הכוונה להפיס את דעתו בכך שהוא יקבל שכר הרבה, כ"א שכבוד שמים ירבה מאוד על ידי שיקבל את השכר, ומובן שבקבלת השכר לא הייתה לו לאברהם אבינו כל מחשבה וכוונה לשם עצמו.

